

Atatürk'ün täsiri

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Atatürk'ün täsiri ATATÜRK ETKISI

Atatürk'ün ölümünün üstünden 82 yıl geçti. Ancak bugün hâlâ Türkiye'de “bağımsız vatan” ve “uygar yaşam” adına ne görürseniz ya çoğu Atatürk'ün eseridir ya da çoğunun temelini Atatürk atmıştır

Yarın 10 Kasım... Atatürk'ün aramızdan ayrılışının üzerinden tam 82 yıl geçti. 82 yıl sonra bugün “Atatürk Etkisi” hala devam ediyor. Atatürk'ten 82 yıl sonra bugün Türkiye'de bağımsız vatan, özgür birey, ulusal egemenlik, kadın hakları, laik eğitim, çağdaş hukuk, dile uygun bir alfabe, dinin anlaşılması, aklın ve bilimin egemenliği, kültür, sanat sevgisi, dil ve tarih bilinci, uygar yaşam, ulus devlet adına her ne görürseniz çoğu Atatürk'ün eseridir.

Emperyalizme karşı “bağımsızlık savaşı”, geri kalmışlığa karşı “uygarlık savaşı” veren Atatürk, ölümünden 82 yıl sonra bugün dünyadaki tüm mazlum ulusların özgürlük ve bağımsızlık ateşi, tüm geri kalmış ulusların ise çağdaşlaşma bilinci olmaya devam etmektedir. Bu nedenle “Atatürk Etkisi”, sadece yerel ve ulusal değil, aynı zamanda evrensel bir etkidir.

■ BAĞIMSIZLIK

Atatürk'ün tüm savaşlarının tek bir hedefi vardı; “bağımsızlık”. O tüm ömrü boyunca sadece işgale karşı direnmek için silaha sarıldı; Trablusgarp'ta, I. Dünya Savaşı'nda; Çanakkale'de, Muş ve Bitlis'te, Suriye-Filistin'de, Kurtuluş Savaşı'nda; Sakarya'da, Dumlupınar'da hep kendi topraklarını savundu. Onun hayatında “haksız” savaş yoktu; tüm savaşları haklıydı, meşruydı; katıldığı tüm savaşlarda halkının namusunu, toprağını, vatanını savundu; “müdafaa-i hukuk” mücadelesi verdi.

Atatürk, farklı düşmanlara karşı savaşmış olsa da onun için

düşman tecti; emperyalizm. Kurtuluş Savaşı, Atatürk'ün şiirsel anlatımıyla, "Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı" verilmiş antiemperyalist bir savaştı. (ATABE, C.12, s.121) Atatürk de bu savaştın ulusal kurtuluş önderiydi.

Atatürk, "emperyalist" ve "kapitalist" baskıya karşı verilen bir kurtuluş savaştının "ulusal kurtuluş" için yetmeyeceğini biliyordu. Bu nedenle ısrarla "tam bağımsızlık" diyordu. 1921'te "tam bağımsızlığı" şöyle tanımladı: "Tam bağımsızlık denildiği zaman elbette siyasi, mali, iktisadi, askeri, kültürel ve benzeri her konuda tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından mahrumiyeti demektir. Biz bunu temin etmeden barış ve sükûna erişeceğimiz inancında değiliz." Bu mantıkla Kurtuluş Savaşı sırasında "tam bağımsızlığa" aykırı "sahte barış" tekliflerini reddetti. Önce Sakarya ve Duımlupınar'da savaşt meydanlarında "askeri bağımsızlık" sağlandı, sonra Lozan'da masa başında "siyasi ve hukuki bağımsızlık" gerçekleştirildi. Böylece sınırları belli bağımsız bir vatana sahip olduk. Ancak "tam bağımsızlığa" giden yolda "askeri", "siyasi" ve "hukuki" bağımsızlık yeterli değildi; "ekonomik" ve "kültürel" bağımsızlığa da ihtiyaç vardı. Bunun için akıl ve bilimin rehberliğinde çağdaşlaşmaktan başka çare yoktu. Batı'nın "emperyalist" ve "kapitalist" baskısına karşı ayakta durabilmek, Batı'ya karşı direnebilmek için "bağnazlaşmak" değil, "çağdaşlaşmak" gerekiyordu. Atatürk'ün farkı, bu gerçeği görebilmesiydi.

■ Özgür birey ve ulus egemenliği

Topkapı Sarayı'nda Babı Hümayun Kapısı'nda padişahlardan "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi ve dünyadaki bütün mazlumların koruyucusu" diye söz edilir. Osmanlı saray saltanatında padişah "rai" (çoban), halk ise "reaya" (sürü) statüsündedir. Bu mantıklardır ki Padişah Vahdettin, İstanbul'un işgal edildiği gün, kendisini ziyaret eden bir heyete "Bir millet

var koyun sürüsü, ona bir çoban lazım o da benim" deyivermişti.

Atatürk, 23 Nisan 1920'de TBMM'yi açtı. O TBMM, 1921'de "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" diyen anayasayı ilan etti, 1922'de saltanatı, 1924'te halifeliği kaldırdı, 1923'te cumhuriyeti ilan etti.

Saltanattan Cumhuriyete geçiş, sanıldığı gibi kolay olmadı; Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın başından itibaren "ulusal egemenlik" vurgusuyla meclisi açıp yönlendirerek muhafazakâr kitlelerin ve yakın silah arkadaşlarının muhalefetine rağmen "vicdanında milli bir sır olarak sakladığı" cumhuriyeti düşünceden uygulamaya geçirdi. Böylece yüzyıllar sonra egemenlik asıl sahibine, millete verildi. Osmanlı'da "kul" durumundaki "padişah tebaası", Cumhuriyette kendi iradesini kendi eline alıp seçme ve seçilme hakkını kullanan "yurttaş" statüsünde "birey" haline geldi.

Türkiye'de, 1919-1923 arasında 600 yıllık teokratik monarşiden ve 10 yıllık meşrutî monarşiden, 4 yılda laik cumhuriyete geçildi. Bu köklü ve başarılı dönüşüm Atatürk'ün eseri idi. 1920 Türkiye'sinde bu köklü dönüşümü gerçekleştirip cumhuriyeti ilan edecek Atatürk'ten başka kimse yoktu. Ve bu köklü cumhuriyet dönüşümünü gerçekleştirmeden Türkiye'de demokrasiden söz etmek olanaksızdı.

■ Çağdaşlaşma

Atatürk, ne pahasına olursa olsun "çağdaşlaşmak" gerektiğini düşünüyordu. Batı'ya yönelme nedeni buydu. Şöyle diyordu: "Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün mesaimiz Türkiye'de çağdaş, bu nedenle Batılı bir hükümet vücuda getirmektir. Medeniyete girmek arzu edip de Batı'ya yönelmemiş millet hangisidir? Bir istikamette yürümek azminde olan ve hareketinin, ayağına bağlı zincirlerle güçleştirildiğini gören insan ne yapar? Zincirlerini kırar ve yürür!" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.III, s. 68) İşte Atatürk, Cumhuriyet Devrimi ile zincirleri kırdı ve yürüdü.

Atatürk'ün amacı, kendi ifadesiyle "Ulusal kültürü çağdaş

uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmaktı.” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C.III, s. 272) Bunun için “ulusal kültürün” kaynağı durumundaki halka yöneldi. Atatürk’ün kurduğu Halkevlerinin temel amaçlarından biri halka gidip halk ağızlarında dolaşan türkülerini, deyişlerini, sözlerini, folkloru, etnografik malzemeyi derleyip toplamaktı.

Atatürk, yeni harflerin uygulanmasını kolaylaştırmak için başvekaletle gönderdiği bu talimatname ile bazı önemli yazım kurallarını belirlemişti. (Hakimiyeti Milliye, 22 Eylül 1928)

Yine Atatürk’ün kurduğu Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Ankara Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk tarihi ve Türk diliyle ilgili çalışmalar yapacaktı. Bu kurumların Türk ulusunu hanedan tarihinin darlığından kurtarıp çok eski kültür kökleriyle buluşturmak, ulusa tarih bilinci kazandırmak, tarama, derleme ve türetme çalışmalarıyla Türkçe’nin öz güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkarmak ve böylece yüzlerce yıldır Arapçanın, Farsçanın gölgesinde unutulmaya terk edilen Türkçeyi korumak ve geliştirmek gibi görevleri vardı. Cumhuriyet Devrimi ile Türkiye, bir taraftan doğrudan halka gidip kendi tarihinden, kendi kültür köklerinden beslenirken, diğer taraftan Batı’ya yönelip Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi değerleriyle beslendi.

Atatürk, “Birbirimizi aldatmayalım, medeni dünya çok ileridir. Buna yetişmek, o medeniyet dairesine dâhil olmak mecburiyetindeyiz. Bütün boş ve temelsiz sözleri ortadan kaldırmak lazımdır. Şapka giyelim mi giymeyelim mi gibi sözler manasızdır. Şapka da giyeceğiz Batı’nın her türlü medeni eserini de alacağız. Medeni olmayan insanlar medeni olanların ayakları altında kalmaya maruzdur.” diyordu. (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C.II, s.223).

Haksız mıydı?

Peki, “Çağdaş medeniyetin kudret ve yüksekliği karşısında, Ortaçağ’a ait tutum ve zihniyetlerle, iptidai hurafelerle yürümeye çalışan milletler, mahvolmaya, hiç olmazsa esir ve aşağı olmaya mahkûmdurlar” derken haksız mıydı?

Atatürk, o gün de haklıydı, aradan geçen 82 yıl sonra bugün de haklıdır.

Atatürk'ün kendine sorduğu sorular

Akıl Çağında, akla ve bilime aykırı “ilkel hurafelerle” ayakta kalmak, gelişmek, dünya ile yarışmak mümkün müydü? Böyle bir çağda “laik” ve “bilimsel” eğitim dışında başka bir seçenek var mıydı? İnsanlık tarihi, Atatürk'ün “En hakiki mürşit ilimdir, fendir” özdeyişini kanıtlayan örneklerle dolu değil miydi? Akıl ve bilim dışı medrese eğitimiyle nereye varılabilirdi? Türkçenin yapısına uymayan, okuma yazmayı güçleştiren, uygar dünyayla iletişimi zorlaştıran Arap harflerinde direktmenin ne anlamı vardı? Peki, siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri zorlaştıran eski saatte, eski ölçülerde, tartılarda, hafta sonu tatilinde direktmek doğru muydu? Rönesans'ı tetikleyen resim, heykel, çok sesli müzik vb. sanatlardı. Aydınlanma Çağında resime, heykele “put” gözüyle bakılabilir miydi? Her geçen gün değişip gelişen bir çağda siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkileri “dinsel hukukla” düzenlemek mümkün müydü? Dünyada kadınların da hayata katılmaya başladığı bir çağda kadın haklarını sınırlandıran, kadınları sosyal hayattan dışlayan eski kanunlarda ısrar etmek kadınlara haksızlık olmaz mıydı? Her geçen gün değişen ve gelişen dünyada insanların giyinişleri, görünüşleri de değişiyordu. Böyle bir dünyada, Atatürk'ün tabiriyle, “üstü kaval altı şişhane bir kılık kıyafetle” arz-ı endam etmek daha ne kadar mümkündü? Fesi “din ve iman sembolü”, şapkayı “dinsizlik alameti” saymak ne kadar mantıklıydı? İnsanların özgür iradeleriyle hareket ettikleri, kendi akıllarını kullandıkları bir çağda akla ipotek koyan, özgür iradeye ket vuran, kayıtsız şartsız “biat” etmeyi öngören tarikat, cemaat yapılmasıyla nereye varılabilirdi?

İşte Atatürk bu sorulara olanca gerçekçiliği ile cevaplar verdi. Toplumsal alışkanlıkları değiştirmek zordu. Yüzyıllar içinde kemikleşmiş kurum ve değerlere dokunmak kitlelerin tepkisini çekebilirdi. Halkın hoşuna gideni yapmak ve bolca alkışlanmak kolaydı; her türlü saldırıyı ve eleştiriyi göze alarak aklın, bilimin, çağın gerektirdiğini yapıp ulusu kurtarmak ise zordu. Atatürk zor olanı yaptı; kendi ifadesiyle

“sıralı devrimler” ile çağdaş bir devlet kurdu.

Atatürk, Türk insanın hayatını, sanılandan çok daha fazla etkiledi. Öyle ki, 1928’de yeni Türk harflerinin kabul edileceği günlerde başöğretmenlik yaparken yazım kuralları konusundaki bazı güçlükleri gördü. Başbakanlığa bir yazılı talimat verdi; soru eki “mı”, “mi”, “mu”, “mü” nün, bağlama eki “ki”nin, dâhi anlamındaki “de” ve “da”nın ayrı yazılmasını istedi. (Hâkimiyeti Milliye, 22 Ekim 1928) Bugün Atatürk’ün bu yazım kurallarını kullanıyoruz.

Bu da yetmedi! 1937’de oturdu, matematik ve geometri terimlerini Türkçeleştirdi: boyut, uzay, yüzey, çap, yarıçap, yay, teğet, açı, ters açı, iç ters açı, taban, yatay, düşey, dikey, yöndeş açı, konum, dikdörtgen, beşgen, eşkenar üçgen, ikizkenar üçgen, toplam, yamuk, oran, orantı vb. onlarca sözcük türetti. Bu sözcükleri, yazdığı “Geometri” kitabında kamuoyuyla paylaştı. Bugün Atatürk’ün bu terimlerini kullanıyoruz.

Atatürk’ün ölümünün üstünden 82 yıl geçti. Ancak bugün hâlâ Türkiye’de “bağımsız vatan” ve “uygar yaşam” adına ne görürseniz ya çoğu Atatürk’ün eseridir ya da çoğunun temelini Atatürk atmıştır: Bağımsız vatandan laik cumhuriyete; aklın ve bilimin üstünlüğünden yurttaşlık bilincine; fırsat eşitliğinden kadın haklarına; taşıdığımız soyadından giydiğimiz çağdaş kılık kıyafete; yazdığımız harflerden kullandığımız rakamlara, ölçülere tartılara, matematik ve geometri terimlerine, yazım kurallarına; okuduğumuz Türkçe Kuran’dan dinlediğimiz çok sesli müziğe; yolculuk yaptığımız demiryolundan paramızı koyduğumuz bankaya (İş Bankası), hatta çayımıza attığımız şeker (ilk şeker fabrikaları)... Bugün hala hayatımıza damga vuran pek çok değeri Atatürk’e borçlu olduğumuz gerçeğini kim inkâr edebilir?

Atatürk, 82 yıl önce öldü, ancak “Atatürk Etkisi” hala canlı... Atatürk’ümüzü ölümünün 82. yılında saygıyla, rahmetle, minnetle anıyorum.

Sinan MEYDAN.

«Sözcü» gazetesini, 10.11.2020 Taryhy makalalar